

La documentació aplicada a la traducció jurídica

EIVOR JORDÀ
Centre Universitari ESTEMA
València

Resum

Els terminòlegs i documentalistes s'ocupen de recopilar, descriure i catalogar informació, i els traductors especialitzats ens servim de moltes de les seves produccions: glossaris, corpus, bibliografies, catàlegs, etc. No obstant això, el traductor es veu constantment obligat a exercir de documentalista, ja que les seves necessitats informatives són molt variables. Així, cal que professionals adients transmetin als traductors no tant productes acabats sinó més aviat l'habilitat per a recuperar dades, és a dir, l'*alfabetització informacional*, tot i tenir en compte les particularitats de les diferents especialitats de la traducció, com ara la traducció jurídica.

PARAULES CLAU: alfabetització informacional, documentació, informació, llenguatges d'especialitat, traducció especialitzada

Abstract: *Documentation applied to legal translation*

Terminologists and documentalists must compile, describe and catalogue information, and specialised translators make use of many of their products: glossaries, corpora, bibliographies, catalogues, etc. Nevertheless, the translator usually acts as a documentalist since his information needs are very changeable. Thus, suitable professionals should transfer to translators not so much finished products but the ability to data recovery, the so called *information literacy*, taking to account the special features of the different specialities in translation, as legal translation.

KEY WORDS: information literacy, documentation, information, specialised language, specialised translation.

1. LA DOCUMENTACIÓ APLICADA A LA TRADUCCIÓ

Des de la meua perspectiva de traductora i docent especialitzada en la branca de la traducció jurídica, la documentació adquireix un interès fonamentalment pràctic com a mitjà per a solucionar problemes traductològics. Així doncs, la meua contribució a aquesta Jornada de «Terminologia i documentació» espero que sigui la de transmetre a terminòlegs i documentalistes les necessitats dels traductors jurídics en matèria de documentació des del punt de vista de l'usuari. Els terminòlegs i documentalistes s'ocupen de recopilar, descriure i catalogar informació amb la finalitat que aquesta informació resulti fàcilment recuperable per a qui la pugui necessitar. En aquest sentit, els traductors ens servim de moltes de les seves produccions: glossaris, corpus, bibliografies, catàlegs, etcètera.

No obstant això, el traductor es veu constantment obligat a exercir de documentalista. Això es deu al fet que les necessitats informatives dels traductors són molt variables i, per tant, resulta impossible delimitar-les amb la finalitat de realitzar algun tipus de compilació o sistematització prèvia. En conseqüència, per al traductor, la documentació cobra sentit com a mètode per a obtenir amb caràcter immediat informació puntual. En definitiva, el concepte de documentació al que em refereixo és el de l'habilitat per a recuperar dades, ja que, tal com Dora Sales (2006, p. 62) afirma: «Como usuario de la documentación, el traductor es selectivo y especializado. Lo que le interesa es saber cómo identificar, evaluar, utilizar y rentabilizar las fuentes de información requeridas para cubrir sus necesidades en cada momento».

Si amb anterioritat a l'era d'Internet, aquest tipus de documentació resultava complicat (encara que per motius molt diferents), actualment ens trobem amb el problema afegit de l'esmunyedís món dels continguts digitals. Tot això ha contribuït al que Ernest Abadal (2005, p. 32) denomina *desbordament cognitiu*, és a dir, un excés d'informació al qual s'afegeix, a més a més, el problema de la desorganització. El traductor professional s'ha de saber moure amb agilitat per aquest univers, ja que «[...] de la pertinencia y la calidad de las fuentes consultadas así como del tiempo empleado en acceder a la información dependerá en gran medida la calidad y rentabilidad de la traducción» (Rocío Palomares, 2000, p. 16). Amb aquesta finalitat, el traductor ha de saber localitzar, validar i utilitzar correctament totes les fonts d'informació al seu abast.

2. L'ESPECIFICITAT DEL LENGUATGE JURÍDIC

L'especificitat de la traducció jurídica resideix bàsicament en el llenguatge jurídic com a reflex del sistema conceptual propi del dret. Per això, per a dominar

aquesta branca de la traducció, no n'hi ha prou amb el coneixement d'una segona llengua i una terminologia concreta, sinó que resulta indispensable, d'una banda, saber situar-se dintre de cada ordenament jurídic i, d'altra banda, conèixer els gèneres textuais pertanyents al camp del dret de les cultures en joc (cf. Pilar Blanco, 2003, p. 172). Aquesta és precisament una de les diferències bàsiques del llenguatge jurídic respecte d'altres llenguatges d'especialitat; mentre que molts d'aquests llenguatges tracten sobre matèries universals (sobretot en l'àmbit científicotècnic), el llenguatge jurídic és en gran mesura de caràcter cultural, per la qual cosa, en molts casos, no existeixen equivalències conceptuais.

El llenguatge jurídic és, a més a més, extremament conservador en contraposició al caràcter dinàmic d'altres tecnolectes. En aquest sentit, podem contraposar el llenguatge científic, «[...] íntimamente vinculado al proceso de la denominada *creación científica*» (José López, 2000, p. 47), al jurídic, que està «[...] anclado en fórmulas arcaizantes y expresiones que permanecen invariables desde hace siglos» (Anabel Borja, 2000, p. 12). Un altre element diferenciador entre ambdós tipus de llenguatges especialitzats és la precisió dels termes científicotècnics, respecte del vocabulari jurídic, en el qual preval la sinonímia i la polisèmia. Així doncs, en els textos jurídic és molt usual l'aparició de cadenes de sinònims l'objectiu dels quals és la matisació conceptual davant la vaguetat semàntica de la qual pequen molts termes jurídic. De la mateixa manera, és freqüent que en el vocabulari jurídic es doni també el fenomen de la polisèmia, ja que un mateix terme pot referir-se a diferents conceptes segons la branca del dret a la qual es fa referència.

3. NECESSITATS DOCUMENTALS DE LA TRADUCCIÓ JURÍDICA

Tenint en compte les característiques diferencials del llenguatge jurídic, Esther Monzó (2005, p. 137-141) planteja com a necessitats documentals específiques per a la traducció jurídic: la definició comparada de termes, la ubicació d'un concepte en el sistema jurídic al qual pertany, la detecció dels contextos originals, l'estructura potencial de gèneres originals en la llengua d'arribada, l'estructura potencial dels transgèneres (documents traduïts) en la llengua d'arribada i altres qüestions de caràcter estilístic. Per la meua banda, considero que, per a aquesta branca concreta de la traducció, els dubtes que apareixen pròpiament en el procés traductor podrien reduir-se a tres tipus: conceptuals, terminològics i fraseològics. En la pràctica traductològica és molt freqüent que la resolució d'aquests dubtes es realitzi de manera improvisada o intuïtiva. Per aquest motiu, l'esquema següent podria servir com a guia per a canalitzar les recerques en funció del tipus de dubte, l'objectiu que es persegueix i les fonts que s'haurien de consultar en cada cas.

<i>Dubte</i>	<i>Objectiu</i>	<i>Fonts per a resoldre'l</i>
Conceptual (en llengua A ¹)	Determinar el significat exacte d'un terme en la llengua A.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonts especialitzades (en llengua A): enciclopèdies, manuals de dret, monografies de dret, articles de revistes de dret, compendis legislatius i jurisprudencials, etc. 2. Fonts directes: experts en una matèria concreta. 3. Fonts terminològiques (en llengua A): diccionaris monolingües o bilingües generals i especialitzats, lèxics, glossaris, bancs de dades terminològiques, etc.
Terminològic (en llengua B)	Localitzar les possibles equivalències d'aquest terme en la llengua B.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonts especialitzades (en llengua B): enciclopèdies, manuals de dret, monografies de dret, articles de revistes de dret, compendis legislatius i jurisprudencials, etc. 2. Fonts directes: experts en una matèria concreta. 3. Fonts terminològiques (en llengua B): diccionaris monolingües o bilingües generals i especialitzats, lèxics, glossaris, bancs de dades terminològiques, etc.
Conceptual (en llengua B)	Determinar el significat exacte dels diferents termes equivalents en la llengua B.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fonts especialitzades (en llengua B): enciclopèdies, manuals de dret, monografies de dret, articles de revistes de dret, compendis legislatius i jurisprudencials, etc. 2. Fonts directes: experts en una matèria concreta. 3. Fonts terminològiques (en llengua B): diccionaris monolingües o bilingües generals i especialitzats, lèxics, glossaris, bancs de dades terminològiques, etc.
Fraseològic (en llengua B)	Determinar si una expressió s'utilitza en la llengua B (en el mateix context i amb el mateix significat que per al text A).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Textos comparables: textos en llengua A i en llengua B (tant originals com traduccions) que arriben al grau màxim de similitud al text que hem de traduir. 2. Textos paral·lels: textos similars al text que s'ha de traduir dels quals disposem tant de l'original com de la traducció.

1. Denominem, en aquest text, *llengua A* la llengua de partida d'una traducció i *llengua B*, la llengua d'arribada.

El traductor jurídic s'enfronta amb freqüència de manera inevitable amb termes de la llengua de partida que ignora o no domina amb precisió, ja que «[...] tener el conocimiento requerido para la traducción jurídica en la gran variedad de temas que puede depararle su futuro profesional resulta imposible e igualmente ineficiente, como lo sería para un jurista especializarse y ejercer en todas las áreas del Derecho» (Esther Monzó, 2005, p. 124) (i més encara si tenim en compte que en traducció sempre hi ha dos ordenaments jurídics en joc). El que hauria de fer el traductor en aquests casos és seguir una estratègia de recerca documental lògica i organitzada. Primer, comprendre el significat del terme en la llengua de partida (dubte conceptual en la llengua A); segon, localitzar les possibles accepcions del terme en la llengua d'arribada (dubte terminològic en la llengua B); tercer, comprovar el significat exacte de cadascuna de les accepcions en la llengua de partida, generalment ofertes pel diccionari bilingüe (dubte conceptual en la llengua B), i quart i últim, verificar quina d'aquestes és l'accepció correcta en la llengua d'arribada en funció del gènere textual.

Com es pot veure en el quadre, les fonts consultades per als diferents tipus de dubtes poden coincidir parcialment. No obstant això, és important remarcar que la perspectiva des de la qual es realitzen aquestes consultes és diferent en cada cas. Així doncs, quan, per exemple, es consulta un diccionari bilingüe per resoldre un dubte conceptual, el que interessa és la definició que en molts casos s'inclou en algunes entrades d'aquests diccionaris; en canvi, quan es consulta aquest mateix diccionari per un dubte terminològic, el que es busca és establir els termes equivalents en la llengua d'arribada. A més a més, els dubtes terminològics també es poden solucionar acudint a fonts especialitzades quan, per exemple, tenim clar un concepte i acudim directament a monografies, compendis legislatius o altres amb la finalitat de localitzar el terme utilitzat en la llengua d'arribada per a referir-s'hi.

L'esquema presentat és, en part, aplicable a qualsevol dubte traductològic relatiu a referents culturals. No obstant això, les característiques pròpies del llenguatge jurídic justifiquen la necessitat d'una documentació aplicada a aquesta branca concreta de la traducció. D'una banda, perquè el dret constitueix una àrea de coneixement molt específica marcada per la idiosincràsia dels ordenaments jurídics. D'altra banda, perquè les fonts que ha de consultar el traductor jurídic posseeixen a més a més unes particularitats concretes. Pensem, per exemple, en la legislació i la jurisprudència com a fonts de documentació tant conceptual com terminològica. De la mateixa manera, la destacada estandardització tant de l'estructura com de les expressions dels textos jurídics obliguen al traductor a documentar-se mitjançant textos comparables i paral·lels. En aquest sentit, els dubtes fraseològics sí que constitueixen una característica pròpia de la documentació per a la traducció jurídica, ja que en molts casos van més enllà de l'àmbit terminològic del que s'ocupen normalment els diccionaris.

El principal problema amb el qual es troba el traductor jurídic a l'hora de documentar-se resideix en la dificultat per a localitzar les fonts. En principi, existeix tot un seguit de fonts que podríem denominar *ortodoxes*, com són els diccionaris, enciclopèdies, formularis, compendis, etc. A manera d'exemple, per al parell de llengües anglès-espanyol, tenim diccionaris impresos de prestigi reconegut, com és el cas del *Diccionario de términos jurídicos inglés-español, Spanish-English* de Enrique Alcaraz Varó i Brian Hughes. Així mateix, són uns quants els grups d'investigació que es dediquen des de fa un cert temps a l'elaboració de corpus de textos jurídics en diversos idiomes (com el GITRAD de la Universitat Jaume I de Castelló). Malgrat això, el traductor jurídic es troba sovint amb la necessitat de recórrer a Internet per resoldre dubtes conceptuals, terminològics o fraseològics per als quals no troba resposta en les fonts que hem anomenat *ortodoxes*.

Per la seva banda, en el camp de la documentació, s'ha començat a parlar de l'*alfabetització informacional* o *alfabetització de la informació* que María Pinto (2005, p. 23) defineix com: «[...] el aprendizaje de habilidades, competencias, conocimientos y valores para el acceso, uso y comunicación de la información en cualquiera de sus formas, con el fin de generar profesionales y usuarios competentes, entrenados en el hábito de saber identificar y registrar las fuentes de la información, saber procesar y producir información propia, saber discriminar y valorar la información procesada y saber generar productos de comunicación de calidad». Al meu judici, aquesta és la clau de la documentació aplicada a la traducció. No obstant això, considero que s'hauria de donar un pas més enllà en el sentit de segmentar aquesta disciplina en funció de les particularitats de cada branca de traducció; ja que, com s'ha vist, els problemes de documentació són, en molts casos, diferents i les fonts, distintes.

4. CONCLUSIÓ

Com a conclusió, voldria insistir en la necessitat que terminòlegs i documentalistes donin suport als traductors en la seva *alfabetització informacional*. En primer lloc, desenvolupant estratègies de resolució de dubtes (com la que he exposat) en les quals s'estableixi, d'una banda, la delimitació dels dubtes traductològics (quina informació necessito?) i, d'altra banda, el procediment a seguir per a resoldre'ls (com puc trobar aquesta informació?). En segon lloc, elaborant classificacions de fonts específiques per a cada branca de la traducció. En aquest cas, al traductor l'interessa, més que unes llistes de documents, que en poc temps queden obsoletes, una tipologia de fonts en funció de les especialitats de la traducció i dels tipus de dubtes. En tercer lloc, desenvolupant estratègies de recerca a Internet enfocades a la resolució de dubtes traductològics. Amb aquesta finalitat el documentalista ha de tenir present, d'una banda, la rapidesa amb la qual el traductor neces-

sita trobar respostes i, de l'altra, el grau de profunditat de la informació requerida. En aquest cas, la perspectiva del traductor i del documentalista o terminòleg és un poc distinta; el traductor no pot documentar-se de manera exhaustiva davant cadascun dels dubtes que se li plantegen, sinó que necessita trobar amb celeritat una solució a un problema de les diverses possibles.

No hem d'oblidar el que M. Teresa Cabré (2000, p. 35) afirma sobre la funció de la documentació: «El objetivo fundamental del trabajo documental es facilitar la recuperación de la información [...]». En aquest sentit, podríem dir que la documentació està al servei de les matèries a les quals s'aplica i, en conseqüència, l'èxit de la seva labor es podria mesurar pel grau d'eficiència en l'obtenció de la informació per part de qui la sol·licita. Així doncs, pel que fa a la documentació aplicada a la traducció jurídica, el que en aquest cas es demana és (utilitzant el símil de la solidaritat amb els països emergents) que els documentalistes no ens abasteixin d'aliments, sinó que ens ensenyin a cultivar la nostra pròpia terra. Es tracta d'una qüestió de cooperació necessària, en què el que els traductors necessiten són estratègies i eines de treball, i, per a dissenyar-les, els documentalistes han de conèixer l'ús que se'n farà. Com afirma Roberto Mayoral (1994, p. 118): «[...] el trabajo de traducción es en gran medida un problema de documentación».

5. BIBLIOGRAFIA

- ABADAL, Ernest (2005). «Contenidos digitales en Internet: algunos problemas». A: GARCÍA DEL TORO, Cristina; GARCÍA IZQUIERDO, Isabel (ed.). *Experiencias de traducción: reflexiones desde la práctica traductora*. Castelló: Universitat Jaume I, p. 31-42.
- ALCARAZ, Enrique; HUGHES, Brian (2007). *Diccionario de términos jurídicos inglés-español, Spanish-English*. Barcelona: Ariel.
- BLANCO, Pilar (2003). «Problemas de la documentación jurídica». A: VEGA CERNUDA, Miguel Ángel (coord.). *Una mirada al taller de San Jerónimo: bibliografías, técnicas y reflexiones en torno a la traducción*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, p. 171-178.
- BORJA, Anabel (2000). *El texto jurídico inglés y su traducción al español*. Barcelona: Ariel.
- CABRÉ, M. Teresa (2000). «Terminología y documentación». A: GONZALO GARCÍA, Consuelo; GARCÍA YEBRA, Valentín. *Documentación, terminología y traducción*. Madrid: Síntesis, p. 31-45.
- LÓPEZ YEPES, José (2000). «Los investigadores como creadores de lenguaje científico: introducción al estudio terminológico de la documentación en España». A: GONZALO GARCÍA, Consuelo; GARCÍA YEBRA, Valentín. *Documentación, terminología y traducción*. Madrid: Síntesis, p. 45-60.
- MAYORAL ASENSIO, Roberto (1994). «La documentación en traducción». A: JACOBY, Lucien (ed.). *Traducción, interpretación, lenguaje*. Madrid: Actilibre, p. 107-118.
- MONZÓ NEBOT, Esther (2005). «Cómo traducir derecho sin ser jurista: nuevas fuentes y

- métodos documentales para la traducción jurídica». A: SALES SALVADOR, Dora (ed.). *La biblioteca de Babel: documentarse para traducir*. Granada: Comares, p. 123-146.
- PALOMARES PERRAUT, Rocío (2000). *Recursos documentales para el estudio de la traducción*. Málaga: Universidad de Málaga.
- PINTO MOLINA, María (2005). «Alfabetización en información para traductores: propuesta del modelo ALFINTRA». A: SALES SALVADOR, Dora (ed.). *La biblioteca de Babel: documentarse para traducir*. Granada: Comares, p. 19-32.
- SALES SALVADOR, Dora (2006). *Documentación aplicada a la traducción: presente y futuro de una disciplina*. Gijón: Trea.